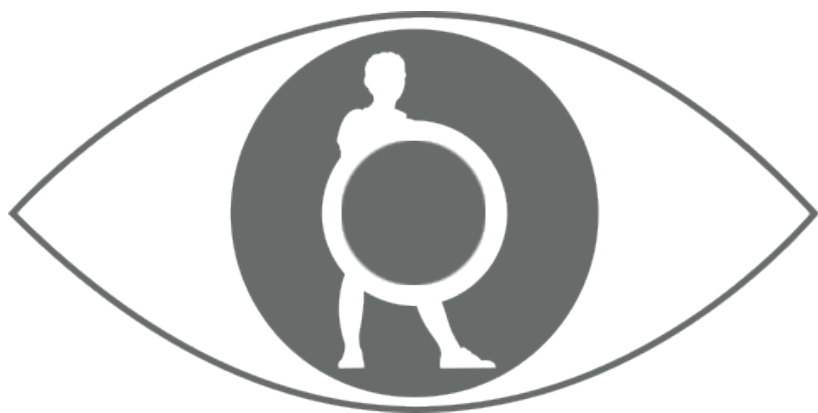

Radu Ţuculescu
SZTÁLIN, ÁSÓVAL ELŐRE!

Fordította: Szócs Imre

Radu Ţuculescu

**SZTÁLIN,
ÁSÓVAL ELŐRE!**

TYPOTEX

A kötet kiadását a Román Kulturális Intézet, Bukarest támogatja

INSTITUTUL
CULTURAL
ROMÂN

Carte a apărut cu sprijinul
Institutului Cultural Român
din București

Radu Țuculescu: Stalin cu sapa-nainte
Editura Cartea Românească, București, 2009
© Radu Țuculescu, 2009 by Editura Polirom

Hungarian translation © Szócs Imre, 2019
Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2019
Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

TYPOTEX VILÁGIRODALOM

ISSN 2064–2989

ISBN 978 963 493 038 9

Kedves Olvasó!

Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!
Újabb kiadványainkról, akcióinkról a www.typotex.hu
és a facebook.com/typotexkiado oldalakon értesülhet.

Typotex Kiadó

Alapította Votisky Zsuzsa, 1989

A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős vezető: Németh Kinga

Főszerkesztő: Horváth Balázs

A kötetet gondozta: Bödecs László

Borítóterv: Nagy László

Készült a Multiszolg Bt. nyomdájában

Felelős vezető: Kajtor Bálint

Szüleimnek,
Marianak és Dumitrunak

„Adjatok nekem egy házat, hogy legyen egy biztos pontom
ezen a forgó földtekén...”

Isaak Babel

Volt egyszer egy fémesen csillogó repülőgép. Olyan kicsi, mint egy gyerkőc ökle. Három kereke volt, ötbanis érméhez hasonló. Kettő elöl, egy pedig hátul a farka alatt. A pilótafülke aprócska ablakain át a pilótát is látni lehetett. Sisakot és szemüveget viselt. Néha elképzelem, hogy én vagyok az ezüstszínű gép pilótája. Repülni nem tudott. Fel kellett húzni egy kulcs segítségével. Amikor már nem lehetett tovább tekerni a kulcsot, elengedted. A parányi légcsavar pörögni kezdett, úgy zúgott, mint egy dongó, és a repülő egyenesen előreiramodott a padlón... Hirtelen megtorpant. Egy tengely emelkedett ki alóla, majd felemelte a farkát, és a gép átbukfencezett az orrán. Majd ismét nekiiramodott. A bukfencet szabályos időközönként megismételte. Előfordult, hogy arra vártam, mikor alakul át sárkánnyá vagy szörnyé. Mint a mesékben. De a gép csak az ismert mozgását folytatta, míg az őt mozgató rugó vissza nem csavarodott az eredeti helyzetébe. Ekkor megállt a padló közepén, és én mosolyogni láttam a pilótát.

Vele együtt mosolygott a repülőgép is. Az én mosolyom tükröződött a gép ezüstös testén. Bár mindig a padlón maradt, én fellegek és csillagok közt szálltam vele. Úgy érkeztem vissza a földre, mint aki álomból ébred.

Volt egyszer egy ezüstszín repülő, amely nem repült, csupán bukfencezett a padlón. Akár csak mi, gyerekek a fűben vagy a hóban. Gyermekkorom repülője. Nem emlékszem más játékra. Csupán az *Ember, ne mérgeledj*höz használt babszemekre. Az egyiket egy ci-vódás során benyomtam a játszótársam orrlyukába. Nem dühösen,

de határozottan. Csak a kórházban tudták kivenni a nagy, fehér, barna pöttyös babot. Különben ott rohadt volna meg az orrában, megmérgezve a vérét. Az apámtól kapott büntetés nem maradt el tettem súlyosságától.

A kis repülő jó ideig elkísért az életben. Aztán egyszer elveszítettem. Vagy ő veszített el engem. Előbb a pilóta tűnt el titokzatos módon. Hogy jöhetett ki a kabinjából? A kis ablakok egyike sem volt eltörve. Ajtó, csapóajtó nem volt rajta. Mintha csak elolvadt volna. Mint egy tableta egy pohár vízben. Mint a reggeli ködpára. Senki sem tudta megmagyarázni ezt az eltűnést. Valójában senki sem gondolta, hogy bármi eltűnt volna. Csak az én képzeletemben történt meg. Csak az igazi bűvészek képesek ilyen mutatványra. Anya mesélt róluk. Bezáratják magukat egy ládába súlyos lakatokkal. És úgy jönnek ki belőle, hogy minden lakat sértetlen marad. Viszont a bűvészek nem válnak köddé örökre, mint az én ezüstszín repülőm pilótája.

Pintea bácsinak mély, dallamos hangja volt. És hátrafésült haja. Hullámos, illatos olajoktól csillogó fürtjei. Gyakran jött hozzánk látogatóba. Az udvaron, a farakások között a csutakokon üldögéltek apával. Cigarettaztak, boroztak és diskuráltak. Néha a térdére ültetett. Máskor megcsókolt. Az arcomon, a fülemen, a tarkómon. Azt mondta, olyan vagyok, mint egy kemencében süített alma, amibe egyszerűen muszáj beleharapni. Vagy mint egy szőke, kék szemű, dundi kis angyal. Mindketten nevettek. Majd apám az ujjával fenyegetve rászólt, engedjen el engem.

„Hadd menjen, játsszon máshol, ne kelljen a mi bagófüstünket szívnia és az alkoholgőzt szagolnia...”

Apa orvos volt. Pintea bácsi költő. Épp a börtönből szabadult. Nagy érdeklődéssel néztem, csodálattal, elragadtatással, mintha

egy másik világból csöppent volna a farakásaink közé. Hogy lehet ilyen elegáns és illatos egy börtönből szabadult ember? – kérdeztem magamban. Keményített inggallér, halványsárga felöltő, lila zseb-kendő a felső zsebben. Jobb kezének kisujján vastag aranygyűrűt viselt, ezzel a kezével ütemes táncmozdulatokat írt le a levegőben. Szeretett mesélni, inni, nevetni. Nem hiszem, hogy dolgozott volna bárhol. Apát a hosszú, fárasztó kórházi munkanapok után felüdítették a találkozásaik. Anyának is rokonszenves volt. Pintea bácsi, a költő mindig hozott neki egy szál virágot. Csak egyetlen szálát. Mélyen meghajolt előtte, és úgy csókolt kezét neki, mint egy királynőnek. Anya kis termetű volt, vékony és kék szemű. Nem kapcsolódott be a férfiak farakások között zajló beszélgetéseibe. Az ebéddel foglalatlanzkodott. Mikor elkészült, mindnyájunkat beinvitált a házba.

Sok évre rá tudtam meg anyától, hogy a poéta nem szerette a nőket. Bár nagyra becsülte őket, a férfiakat szerette, főleg a nála fiatalabbakat. A gyerekek iránt csak gyöngédséget táplált, tette hozzá anya. Fogságának okai zavarosak maradtak. Mindenesetre, amikor ezeket megtudtam róla, Pintea bácsi már rég nem élt. Egyetlen kötetet adott ki *Arany sebek* címmel. Ez a cím jól illett a szeme színéhez. Egy időben próbáltam felkutatni a könyvet a könyvtárakban. Mindhiába. Mintha a szerzőjével együtt a könyv is örökre eltűnt volna. Akár az ezüstszín repülő pilótája.

az idegeimre megy ez a kurva billentyűzet. nem reagál azonnal a leütésekre. talán én ütök mindig mellé. nincs gyakorlatom. a szövegszerkesztéshez sem igazán értek. úgy gépelek mint egy régi írógépen. két ujjal. leginkább az ágyon heverve szeretek írni golyóstollal egy vonalas füzetbe. mindig csak a jobb oldali lapra. a bal marad a javításoknak és toldásoknak. ez biztonsáगरzést ad.

ajajaaaj istenem.

ez pedig az a cingár kis hüllőfejű fiatalember a szomszéd panelből a tizedik emeletről. a barlanglakó kipakolta a hangszórókat az ablakba. teljes hangerővel szórakoztatja a telep lakóit. a bejárati lépcsőskön vagy a lépcsőházban éli napjait a többi környékbeli lánnyal és fiúval együtt. szotyizik és hangosakat szellent. égő gyufaszálakat dobál a plafonra felgyújtja a lift hívógombjait összetöri a neonokat. a sok benyakalt sör hatására néha levizeli a bejárati lépcsőket. csak üvöltve tud beszélni.

mazochista vagyok. ahelyett hogy vattát tömnék a fülembé vagy fül dugót vennék a gyógyszer tárból és kendőt kötnek a fejemre kinyitotam az ablakot és hagyom hogy a pofámba zúduljanak a hangok. hogy tűként döfködjék az agyamat. fakírnak kellett volna lennem. és ha én is kiraknám a hangfalakat az ablakba és teljes hangerővel rákontráznék a barlanglakóra egy mahler vagy bruckner szimfóniával esetleg egy jó kis wagner féle germán zengéssel. az én hangszóróim nem elég erősek. sem mahler sem bruckner szimfóniám nincs csupán valami wagner prelűdök és operaáriák. háton fekvé írok az ágyban a füzetet egy párnára fektetem amit a térdemen tartok. ha túl sokat ülök fájni kezd a farokcsontom.

ajajaaaj életem.

Anyá a konyhában töltötte ideje legnagyobb részét. Apa szeretett jókat enni. A kórházban egy percnyi pihenőt sem hagytak neki a betegek. A végeérhetetlen konzultációk után éhes volt, mint a farkas. Az ebédnek mindig kétfogásosnak kellett lennie, és nem maradhatott el a desszert sem.

Azná a konyhában voltam, egy kifestőkönyv kötötte le a figyelmem. A rádió a szekrény tetején állt. Nagy, barnára pácolt faláda. Elülső felén sárgás vászon feszült, két gombja volt és egy hosszúkás ablaka két vonallal és számokkal, mely alatt egy piros gyufaszál-

szerűség mozgott. Német készülék volt. Én úgy képzeltem, hogy a doboz mélyén Hüvelyk Matyi méretű törpék laknak, akik egész nap beszélnek és dalolnak. Míg anya a konyhában dolgozott, a rádió be volt kapcsolva. Bármennyire is lefoglalt a színezés, a fejemben dallamok és szavak visszhangoztak. Azon a reggelen a törpék komor, siránkozó hangon szólaltak meg, és lassú, szomorú zenét játszottak. Meghalt egy ember, akit Sztálinnak hívtak. A név ismerősen csengett. Anya nemegyszer beszélt róla a házban vagy kint, a farakások között.

Az orrom szinte a lapot súrolta színezés közben. Anya mégsem szólt rám a testtartásom miatt, mint egyébként szokta, hogy majd szemüveges pápa lesz belőlem. Túlságosan lefoglalta a főzés. Másnap estére vendégeket vártunk. Kicsit furcsálltam, hogy nem hétvégére esik a mulatság.

– Ki volt az a Sztálin? – tettem fel a kérdést anyának, anélkül hogy felnéztem volna a könyvből.

– Egy szomszédos ország vezetője – válaszolta, abba sem hagyva a hagyma aprítását, amitől könnycseppek jelentek meg a szemében.

A német készülék törpéi továbbra is ugyanolyan hangnemben beszéltek és énekeltek. Nagyon sajnálták szegény elhunyt szomszédot, gondoltam, és gondosan színeztem tovább a hatalmas gombák között üldögélő farkas alakját. Előbb feketére színeztem a farkast, majd pirosra a gombákat, zöld pöttyökkel.

– Ahogy kinéznek azok a gombák, roppant mérgezőek lehetnek – mondta anya vidáman. – A farkas biztos felfordul, ha megeszi őket.

– A farkas nagyon dörzsölt – válaszoltam én –, ő csak úgy tesz, mintha megenné, és másokkal eteti meg.

Mikor a rádióban a törpék a Duna vízállását kezdték bemondani különböző nyelveken, anya felfedezte, hogy fogytán van a cukor és a fahéj. El kellett mennünk a boltba, amit én kitörő örömmel fogadtam. Nagyon szerettem elkísérni őt a boltba. Anya is szerette, ha vele megyek. Mindenki dicsérte, hogy milyen aranyos gyereket hozott a

világra. Dumitru Loga doktort a város minden lakója ismerte. Sokan szorultak a segítségére. Miután megdicsérték az angyali arcocskámat, következett az elmaradhatatlan kérdés: mit csinál a doktor úr? Ugyan mi a fenét csinálhatott volna abban az órában, mint hogy betegeket vizsgál és recepteket körmöl.

Lementünk a központi boltba. A mi városkánkban minden közel volt. Anya fogta a kezem. Néha hagytam ezt, máskor duzzogtam miatta. Nagy fiú voltam már, majdnem ötesztendő, egyedül is nagyon jól tudtam menni. Át kellett vágnunk a parkon. Nem tudtam visszafogni magam, összegyűjtöttem néhány fehér kavicsot a sétányról. Aztán sorra beledobáltam őket a csupán ünnepnapokon működő artézi kút zöldes vizébe. Szerettem nézni a kövek nyomán keletkező körkörös hullámokat. Anya sürgetett, hogy gyorsabban végezzek. Az esti vendégfogadás előkészületeinek fele még hátra volt. Hangja szelíd maradt, semmi keménység nem volt benne. Megvárta, míg az utolsó követ is elhajítom. Ő is élvezte a hullámozó víz látványát. A mi városkánkban nem sok alkalom adódott a szórakozásra. Házimurik baráti körben. Néha egy esküvő, egy keresztelő, egy születésnap. Egy filmszínház erkéllyel és gázolajszagú ülésekkel. Néha cirkusz is jött. Időnként a művelődési házban is történt egy s más. Vasárnap néme-lyek elmerészkedtek a templomba is.

Mikor kiértünk a főutcára, ahol abban az órában alig volt járókelő, hirtelen énekelni támadt kedvem. Valahogy kibukott belőlem, nem tudom, miért és hogyan. Előfordult, hogy miközben egyedül játszottam, danolásztam. Azon a derűs napon a város központjában a dal hirtelen, viharos erővel, forradalmi hévvel tört ki belőlem. Még a homlokom is ráncoltam hozzá. Úgy süvítettek a szavak a számból, mint az imént elhajított kövek.

*Sztálin, ásóval előre
Vígán masíroz a temetőbe...*

Szinte üvöltöttem, akár egy indulót. Egyenes lábbal csapkodtam a járdát a cipőm talpával. Szőke hajammal és kék szememmel úgy fest-
hettem, mint egy német Hüvelyk Matyi, aki egyedül masíroz az allén.

*Sztálin, ásóval előre
Vígán masíroz a temetőbe...*

Néhány járókelő mosolyogva összenézett. Én ezt bátorításnak vet-
tem. Jó sok levegőt szívtam a mellkasomba, és még hangosabban
kezdtem üvölni. Az ének szövege magától értetődő volt a nap
történéseinek összefüggésében. De honnan került ide a „vígán” szó?
Milyen furcsa asszociációk pattantak ki az én ötesztendős elmémből?
Miért „vígán”, amikor a rádió dobozában lakó emberkéek olyan komor
hangon szóltak, és olyan gyászos zenét játszottak? Anya megragadta
a gallérom, és olyan gyorsan, hogy szinte fáj, behúzott egy kapualjba.
Súlyos nyakleves csattant a tarkómon. Anya sohasem vert meg, csak
apa. A meglepetéstől torkomra fagyott az ének.

– Elhallgass! Ne üvöls, mint aki megzakkant. Egy pisszt sem
akarok hallani!

Ez volt az első művészi megnyilvánulásom, amit belém fojtottak.
Amit cenzúráztak. Amit épp a saját édesanyám tiltott be. Azonnal
megbánta, hogy megütött. Megsimogatta a fejem.

– Nem illik ilyen hangosan kiabálni az utcán, fényes nappal –
mondta anya magyarázkodva.

– Nem kiabáltam, csak hangosan énekeltem – mondtam, és emlék-
szem, hogyan telt meg a szemem könnyel, akaratom ellenére.

– Ne sírj... – kérlelt anya.

– Nem sírok...

Kézen fogott, és kiléptünk a kapualjból. Az élelmiszerbolt előtt
több ismerőssel is találkoztunk. Egyesekkel anya váltott pár szót,
másoknak csak köszönt.

Megvásároltuk a szükséges dolgokat, és az eladónő megpróbált beszédbe elegyedni velem. Összeszorítottam a fogaim. Egy szó sem hagyta el az ajkam. Az eladónő szélesen mosolygott. Szinte fülig ért az arcán megjelenő vigyora. Anya elmagyarázta neki, miért vagyok olyan durcás, mire mindkettejükből kirobbant a nevetés.

– És itt énekelhetek? – tettem fel váratlanul a kérdést.

Mielőtt anya megszólalhatott volna, a vigyori eladónő rávágta.

– Persze, aranyom, halljuk azt az éneket...

Úgy kieresztettem a hangom, hogy még a konzervek is zörögni kezdtek a polcokon.

*Sztálin, ásóval előre
Vígán masíroz a temetőbe...
Lallallallala!*

Rajtunk kívül senki sem volt a boltban. Az eladónő szájához kapta a kezét. A vigyor eltűnt róla, vagy csak elrejtette. A szemében viszont cinkos fények jelentek meg. Néhányszor elismételtem a dalt, harcias trallalával és pár díszlépéssel fejezve be a produkciót. Anya, mintha már beletörődött volna, a bejárat ajtóra sandított. Nem lépett be senki, mialatt én torkom szakadtából fújtam a dalt. Ahelyett, hogy megdicsért és bátorított volna, ahogy ilyenkor szokták a gyereket, hogy önbizalma ne szenvedjen csorbát, és jelleme egészségesen fejlődhessen – az eladónő csak gügyögve megkérdezte:

– Hol tanultad ezt az éneket, Adrian?

Figyelmesen szemügyre vettem az arcát, és alig látható bajuszt véltem felfedezni az orra alatt.

– Én találtam ki az előbb az utcán – válaszoltam büszkén, közben próbáltam elképzelni, milyen lehet szakállal.

– Bravó, zeneszerző lesz belőled – hacsak nem még orvosnak, mint az apád, csicseregte az eladónő.

– Soha nem leszek orvos! – vágtam rá határozottan.

Anya kissé eltávolodott tőlünk, majd megkönnyebbülten felszusszant. A polcok között sürgölődött azon töprengve, mit kellene még vásárolnia. Fizetett végül, és elégedetten távoztunk. Én azért, mert végre megmutathattam a művészetem, eljátszhattam a műsort, ami szédítő örömmel töltött el, anya pedig azért, mert végre abbahagytam az óbégatást. Biztos volt benne, hogy kint, az utcán nem fogom megismételni a forradalmi zenei műsorszámot. Így is történt. Nem az anyámtól kapott méretes nyakleves miatt tartottam a szám, hanem a kérése miatt, és főleg a rémület miatt, amit egy pillanatra átsuhanni láttam a tekintetén, mint egy rossz villanykörte pillogását. A rémület, nehogy apa megtudja valamelyik páciensétől, aki épp arra járt, hogy az alig ötesztendő csemetéje milyen éneket és dallamot volt képes költeni, ahogy azt az orra alatt alig látható bajszot viselő fiatal eladónő is megjegyezte.

Anya megígérte, hogy mire apa hazajön, el is felejtí ezt a kalandot. Mindig ő volt az, aki megharagudott valamiért, idegrohamot kapott, és elnápárgolt. Vagyis előbb megvert, aztán nagyon megharagudott, és látni sem akart. A csínytevéseimért minden egyes alkalommal anya volt a felelős. Az én abnormális viselkedésemért. Amiért a világ közepének hittem magam. Hogy elmúljon a haragja, bocsánatot kellett kérnem, és meg kellett ígérnem, hogy többé nem teszek ilyet. Utána kötelezően meg kellett csókolnom a kezét. Már a gondolatlól, hogy a számmal meg fogom érinteni fertőtlenítőszer szagú kezét, borsózni kezdett a hátam. De ha gyöngyvirágillatú lett volna is, mi a fenének megcsókolni? Csak akkor szántam rá magam, hogy gombóccal a torkomban elinduljak, és végrehajtsam a szokásos rituálét, mikor anya már könnyek között rimánkodott, mondván, ha nem teszem meg, azzal az ő életét keserítem meg. Vajon hányszor kell még ennek megismétlődnie?